

Diarienummer: VN/27452/2020-OM-548

Mottagare: Justitieministeriet

Avsändare: Förbundet Finlands Svenska Synskadade rf (FSS)

Datum: 11 juni 2025

Ärende: Utlåtande om behovet att revidera sekretessgrunderna i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet

Förbundet Finlands Svenska Synskadade (FSS) tackar för möjligheten att yttra sig.

FSS delar den i remissbegäran uttryckta insikten att Finlands förändrade säkerhetspolitiska omgivning kräver en bedömning av sekretessgrunderna. Denna bedömning måste dock göras på ett balanserat sätt. Nödvändiga skärpningar för att skydda den nationella säkerheten får inte oproportionerligt inskränka medborgarnas rättssäkerhet och de grundläggande fri- och rättigheterna. För personer med funktionsnedsättning är tillgång till information en absolut förutsättning för att kunna förverkliga vår lagstadgade och i **FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD)** fastställda rätt till delaktighet.

Utvecklingsbehov i sekretessgrunderna och övergripande lagstiftning

- **Rätt till information under beredning (CRPD artikel 4.3):** Råden för personer med funktionsnedsättning har i praktiken ofta svårt att få information i tid för att kunna påverka. I den fortsatta beredningen av lagändringen måste det explicit fastslås att myndighetens skyldighet att höra personer med funktionsnedsättning enligt **CRPD artikel 4.3** är en tungt vägande faktor som ska beaktas vid prövningen av om information ur ett beredningsärende kan lämnas ut.
- **Riskfyllt undantag om ”uppenbart oskäligen åtgärder” (lagförslagets 16 § 5 mom. i betänkandet 2023:32):** Betänkandet föreslår en rätt för myndigheter att neka en begäran om den kräver ”uppenbart oskäligen åtgärder”. Såsom Handikappforum (utlåtande till VN/27452/2020, daterat 16.02.2024) och andra tidigare påpekat är detta begrepp alltför tolkningsbart. Det riskerar att bli ett verktyg för att neka legitima förfrågningar från funktionshinderorganisationer som granskar att rättigheter tillgodoses.
- I samband med föregående remissrunda (diarienummer VN/27452/2020, svarstiden gick ut 18.4.2024) betonade också Omaishoitajaliitto ry att begreppet måste definieras mycket snävt. Därtill konstaterade SAMS att en vag formulering riskerar att urholka rätten till insyn. Om en sådan bestämmelse bibehålls måste begreppet definieras extremt snävt och precist i själva lagtexten. Helst borde det definieras så klart som möjligt vilka informationsförfrågningar som anses vara oskäligen och vilka som inte gör det.
- Som **Handikappforum rf (Vammaisfoorumi ry)** även framhållit i sitt tidigare utlåtande ska man även beakta den roll som funktionshinderråden spelar i kommuner och deras behov av att få offentlig information. Utan tillräcklig och nödvändig information i ett tidigt skede har inte funktionshinderråden möjlighet att inverka på planering och beslutsfattande i kommuner och välfärdsområden. Under föregående remissrunda påpekade SAMS dessutom att ”funktionshinderråden måste få material minst en vecka före mötet för att kunna delta meningsfullt”. Det kan inte gå så att de

endast under själva mötet eller någon dag före mötet får en begränsad och av tjänstemän starkt avgränsad mängd material. I ett sådant fall kan funktionshinderråden i praktiken inte delta – medlemmar i funktionshinderråd samt äldre råd upplever redan nu att deras rådgivande funktion inte beaktas alls i den offentliga verksamheten.

- **Balans mellan integritet och uppföljning (nuvarande 24 § 1 mom. 25 punkten och förslagna 28 § 1 mom. 25 punkten):** Samtidigt som skyddet för individens hälsouppgifter är grundläggande, förhindrar en alltför rigid tolkning att organisationer som FSS får tillgång till nödvändig, anonymiserad statistik. Denna data är avgörande för att övervaka hur tjänster och rättigheter förverkligas. Det behövs ett tydligare regelverk för att möjliggöra ansvarsfull användning av statistik- och uppföljningsdata. I den föregående remissrundan betonade även Statistikcentralen (6.6.2025) att uppgifter som redan är offentligt tillgängliga inte bör sekretessbeläggas när de används för statistiska ändamål och föreslog att **24 § (blivande 28 §)** justeras i enlighet med EU-förordning 223/2009.

Konsekvenser av lagens föreslagna utvidgade tillämpningsområde

FSS välkomnar att lagens tillämpningsområde föreslås utvidgas till offentligt ägda bolag. Detta kräver dock att sekretessen för affärshemligheter preciseras.

- Lagen måste säkerställa att information som rör ett bolags offentliga serviceuppdrag – såsom data om tillgänglighet i kollektivtrafiken, bostäder eller digitala tjänster – inte kan sekretessbeläggas med hänvisning till affärshemligheter.

Konflikt med speciallagstiftning

- Det finns en välkänd konflikt mellan offentlighetslagen och den strikta sekretessen i lagen om offentlig upphandling, vilket även Justitiekanslersämbetet indirekt lyft fram genom bolagiseringsproblematiken. Denna konflikt omöjliggör ofta en effektiv och tillräckligt tidig involvering av funktionshinderråden.
- För personer med synnedsättning bör man även beakta att tillgänglighetsaspekter har stor betydelse. Att få ett dokument med litet och otydligt typsnitt kan innebära att personen inte kan ta del av dokumenten. Detta gäller särskilt vid kort varsel, då medlemmar i funktionshinderråden och äldre råden får väldigt lite tid att bekanta sig med materialet. Utan en förhandsöverenskommen tidtabell eller åtminstone en av tjänstemannen i förväg avsatt tidpunkt för utlämnande av dokument, hinner personen med synnedsättning ofta inte samordna med sin personliga assistent om en träff före mötet. Utan assistenten blir det svårt att ta del av dokumenten, eftersom det kan handla om att skanna in eller på annat sätt använda program för att få informationen i tillgänglig form – exempelvis när meningar eller stycken är svärtade av sekretesskäl en eller två dagar före mötet.
- På basis av berättelser från fältet förekommer det brister såväl i de attityder råden möter hos tjänstemän och politiker som i utlämnandet av mötesmaterial, vilket sker i ett oskäligt sent skede. Förutom att den politiska och administrativa nivån inte alltid är medveten om när myndigheterna ska be om rådgivning av råden, nedvärderas ofta de rådgivande organens roll. Det kan till exempel handla om att medlemmar upplever att deras input aldrig uppmärksammas i den fortsatta beredningen eller att besluten redan är fattade när ärendet presenteras – i stället är mötet till för att informera personer med funktionsnedsättning eller äldre om hur kommunen eller välfärdsområdet avser gå till väga. På så sätt får rådsmötena mer karaktär av fikaträffar, snarare än verkliga

rådgivningsmöten. Detta var inte avsikten när råden infördes i kommunallagen. Syftet var att råden faktiskt skulle ha en rådgivande funktion som det offentliga använder i planering och beslutsfattande, inte ett formalistiskt förfarande som upprätthålls endast för lagens skull.

- Medvetna och omedvetna brister i myndigheternas kunskap om när och hur de rådgivande organen ska konsulteras framgår inte bara ur fältberättelser utan även ur olika forskningsprojekt och publikationer. Exempelvis i kapitel 3.6 "Synpunkter på äldrerådets ställning och möjligheter att påverka i kommunerna" i **Människorättscentrets publikation 7/2021** framkommer att:

"Alla kommuner är inte tillräckligt medvetna om äldrerådets lagliga ställning som en central aktör i kommunen. Äldrerådet kan tidvis åsidosättas helt i planering, beredning eller utvärdering av ärenden som gäller äldre personer. En utmaning är att man inom kommunens olika verksamhetsområden inte alltid är medveten om kopplingen mellan planer och projekt och äldre personer. Då förstår man inte att kontakta äldrerådet eller så involveras de för sent, varvid de faktiska påverkningsmöjligheterna begränsas."

- **Lösning:** Offentlighetslagen bör innehålla en bestämmelse som ger lagstadgade råd rätt att under sekretessförbindelse få ta del av relevanta upphandlingsdokument i ett tidigt skede för att kunna fullgöra sitt uppdrag. Kravet bör åtminstone avse upphandling av service och tjänster nära kopplade till socialvård och funktionshinderservice.

Sammanfattning och avslutande synpunkter

Den fortsatta beredningen **måste** säkerställa att strävan efter ökad säkerhet inte leder till minskad transparens på ett sätt som underminerar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. En balans där både säkerhet och grundläggande rättigheter värnas är fullt möjlig.

De specifika poänger som **SAMS** och **Handikappforum** lyfte fram om tidig och effektiv tillgång till material för funktionshinderråden – samt över lag funktionshinderrådets praktiska förutsättningar att arbeta – är helt och hållet utelämnade i den **officiella sammanfattningen av utlåtanden från januari 2025**. Detta bådar illa med tanke på bland annat funktionshinderkonventionen och särskilt artikel 4.3 i den. Även om man inte ska överdriva betydelsen av detta, vittnar utelämnandet ändå om en viss attityd gentemot dessa organisationer och deras medlemmars behov av insyn. Att varken **Handikappforum**, **SAMS** eller **Omaishoitajaliitto**, i praktiken de enda civilsamhällesorganisationerna som bevakar de specifika intressena hos personer med funktionsnedsättning, nämns vid namn stöder denna tolkning.

Dock bör det poängteras att kritiken mot begreppet "**uppenbart oskäligen åtgärder**" finns med i sammanfattningen, vilket är positivt, men att man sedan valt att inte heller i detta sammanhang nämna **Handikappforum**, **SAMS** eller **Omaishoitajaliitto** är förvånande. Särskilt då sammanfattningen i övrigt aktivt lyfter fram olika myndighetsutlåtanden samt utlåtanden från andra aktörer.

Avslutningsvis uppmanar vi **Justitieministeriet** att i den fortsatta beredningen av offentlighetslagen **beakta** den återkoppling som givits om "**uppenbart oskäligen åtgärder**" (16

§ 5 mom.). Denna bestämmelse får inte vara utformad så att myndigheter har möjlighet att neka berättigade informationsbegäranden från funktionshinderorganisationer eller personer med funktionsnedsättning med hänvisning till bristande resurser, stor administrativ börda, missbruk eller dylikt. **I ett sådant fall riskerar man att intresseorganisationerna inte kan bevaka intressena hos personer med funktionsnedsättning.**

Tehy behandlar dessutom i sitt utlåtande (daterat **6.6.2025**, till **VN/27452/2020-OM-548**) i samband med den nu pågående remissrundan **rättssäkerheten** för mindre bemedlade och dem som behöver juridisk rådgivning. Risken är att vissa persongrupper har sämre tillgång till offentlig information (liknande oro uttryckte även **Omaishoitajaliitto** i sitt utlåtande daterat **18.4.2024**). Både **Tehy** och **Omaishoitajaliitto** menar att **16 § 5 mom.** antingen bör slopas eller definieras så snävt att tröskeln för att en myndighet ska kunna neka en informationsbegäran höjs märkbart. Därför måste definitionen vara snävare eller så ska momentet tas bort helt, ifall de nämnda problemen inte kan korrigeras. **Utan en skärpning riskerar bestämmelsen att urholka offentlighetsprincipen.**

Som **SAMS** (och i liknande ordalag även **Handikappforum** i sitt utlåtande **16.02.2024**) nämnde i sitt svar, daterat **18.4.2024**, under den **föregående remissrundan**, är det ”därför viktigt att klargöra när en begäran om uppgifter kan anses vara uppenbart oskälig och när den inte är det”.

Vi uppmanar därför Justitieministeriet att i det fortsatta arbetet göra de nödvändiga justeringarna för att säkerställa en rättssäker och tillgänglig offentlighet för personer med funktionsnedsättning.